

Coronamonitor Zuid-Holland #1

De impact van de Corona uitbraak op de economie van
Zuid-Holland

Datum: 19 maart 2020

Inleiding

Voor u ligt de eerste editie van de Corona monitor Zuid-Holland. Deze monitor is een gezamenlijk product van de Economic Board Zuid-Holland, InnovationQuarter en de Provincie Zuid-Holland. De doelstelling van deze monitor is inzicht verschaffen in de economische impact van de COVID-19 uitbraak op de economie van Zuid-Holland. De Zuid-Hollandse economie vormt een belangrijk deel van de Nederlandse economie. Negatieve effecten op de economie van Zuid-Holland zijn dus op nationaal niveau voelbaar.

Aan de hand van actuele cijfers, beelden en analyses beschrijft en duidt deze monitor de zichtbare en de te verwachten economische gevolgen van de COVID-19 uitbraak. De economie van Zuid-Holland heeft een sterk internationaal karakter en is in hoge mate verweven met de Nederlandse en de wereldeconomie. Om die reden is de indeling van deze monitor gelaagd. We starten met een beschrijving van de gevolgen voor de wereldeconomie. Vervolgens bespreken we de gevolgen voor de Nederlandse economie. We sluiten af met de gevolgen voor de regionale economie van Zuid-Holland.

Dit is de eerste Corona monitor Zuid-Holland. De komende periode zullen we deze monitor regelmatig vernieuwen wanneer nieuwe feiten en cijfers voor handen zijn. Gelet op de snelle ontwikkelingen spreekt het voor zich dat de analyses in deze monitor voorlopig zijn en dat de toegang tot feiten en cijfers nog beperkt is. Mocht u vragen of opmerkingen hebben over de monitor, dan kunt u contact opnemen met Jan Jacob Vogelaar (janjacob.vogelaar@innovationquarter.nl).

Kerncijfers Zuid-Hollandse economie

Bron: Economic Board Zuid-Holland en Erasmus Centre for Entrepreneurship

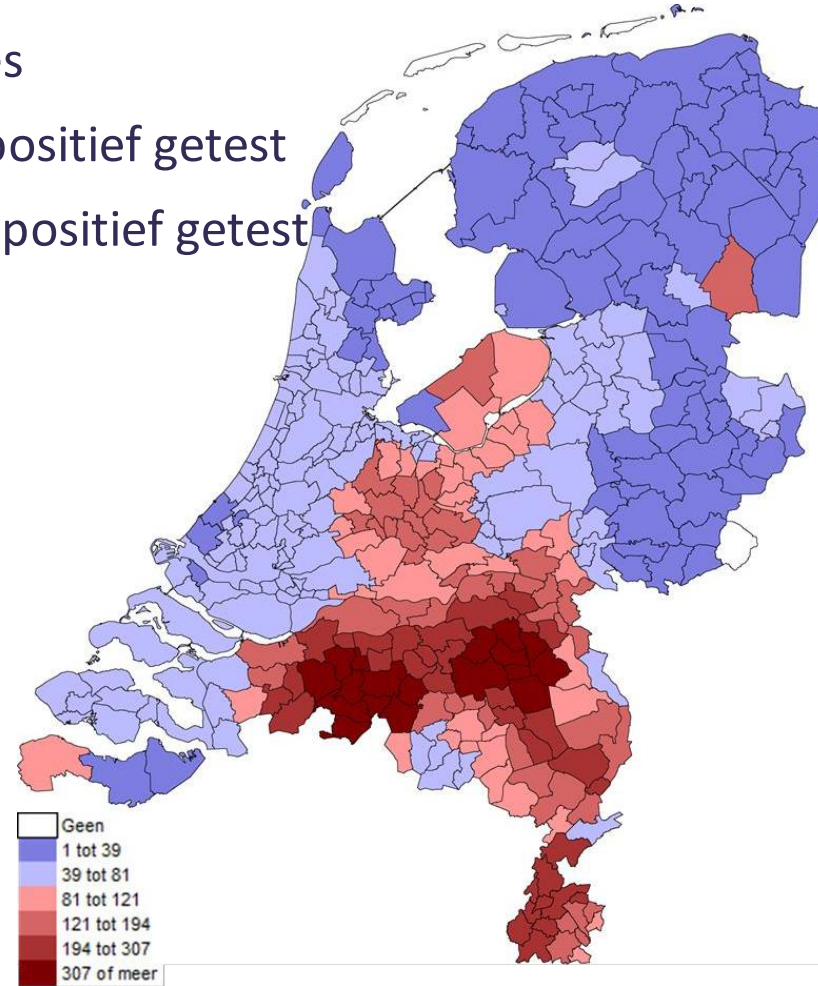
	162	miljard euro BNP	– 21% van NL
	1,9	miljoen banen	– 20% van NL
	3,1	miljard euro R&D	– 23% van NL
	75	miljard euro export	– 23% van NL
	595	scaleups	– 21% van NL

I. Gebiedsbeeld

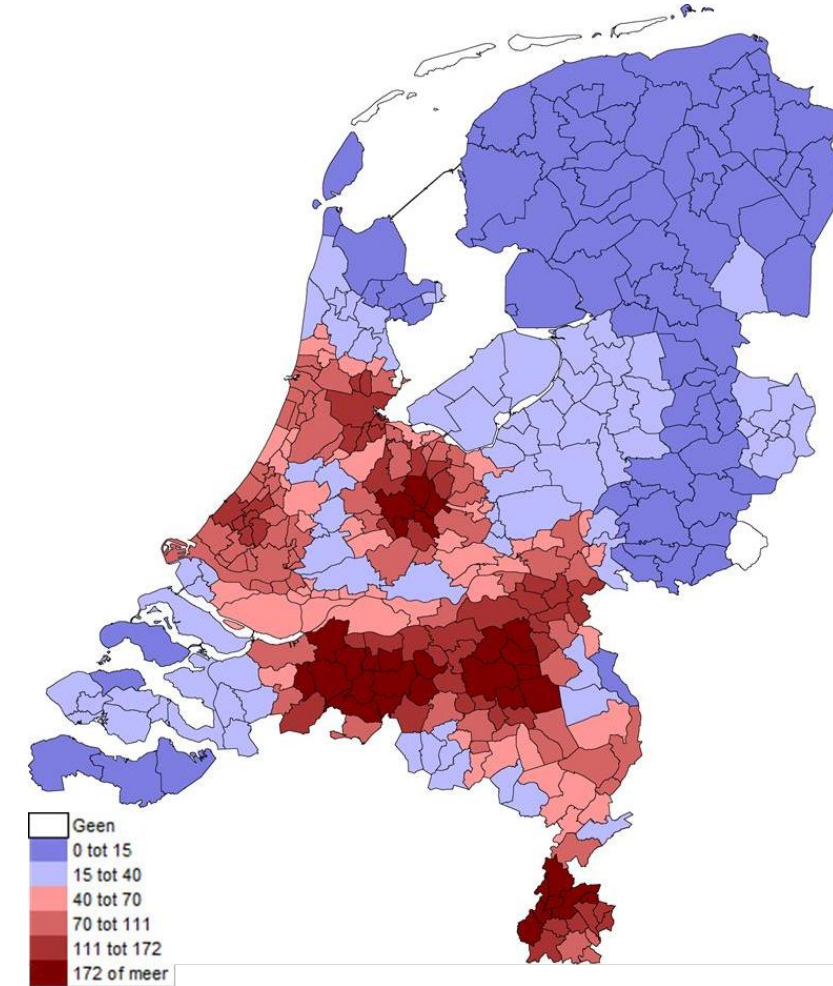
Corona impactmonitor Zuid-Holland #1

Aantal coronabesmettingen

- Wereldwijd: >225.000 cases
- Nederland: 2460 mensen positief getest
- Zuid-Holland: 303 mensen positief getest

Coronakans – besmettingen per miljoen inwoners
Bureau Louter: 16 maart 2020

Coronadichtheid – besmetting per 1.000 km²
Bureau Louter: 16 maart 2020

II. Effecten wereldeconomie en Nederlandse economie

Corona impactmonitor Zuid-Holland #1

Economische impact wereldeconomie

➤ Eerste beelden **wereldeconomie**:

- Aandelenbeurzen lijden grote verliezen, laagste olieprijs van de afgelopen 17 jaar, hoogste goudprijs sinds 2013
- Veel landen leggen reisrestricties op, Europese buitengrenzen vrijwel volledig gesloten
- Aantal vluchtboekingen en consumentenvraag sterk gedaald
- Vrijwel alle Fortune 1000 bedrijven hebben een toeleverancier (tier 1 / tier 2) die is geraakt door het virus

➤ Verwachte **korte termijn** effecten:

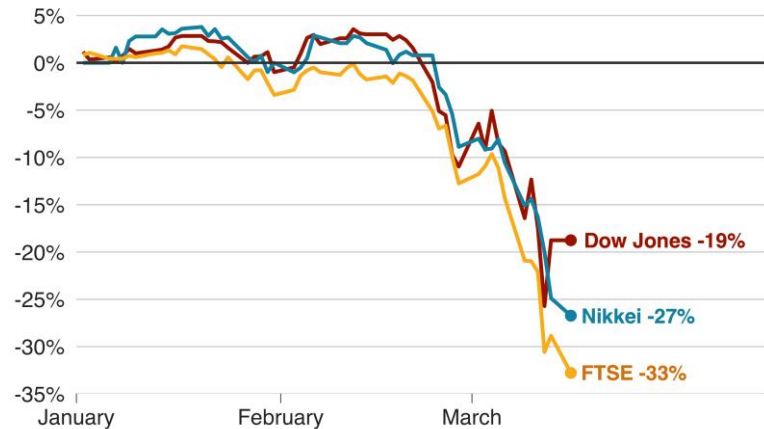
- Sterke **afname economische groei**, mogelijk recessie
- Mogelijk verder **afname productiviteitsgroei** omdat R&D budgetten worden aangewend voor dagelijkse operatie

➤ Verwachte **lange termijn** effecten:

- Mogelijk significante verandering globale **waardeketens** na de coronacrisis

Economische impact wereldeconomie - visueel

Coronavirus impact on global stock markets since the start of the outbreak

Source: Bloomberg, 16 March 2020, 08:35 GMT

US flight bookings to all regions of the world have fallen sharply

Change in bookings 6 January to 8 March, year on year

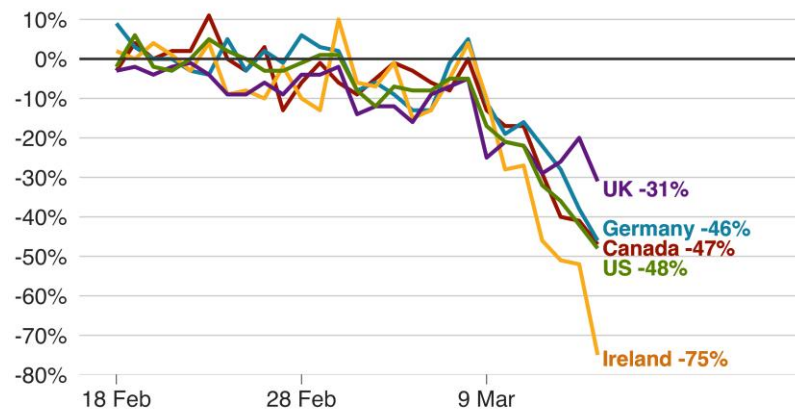

Source: ForwardKeys

Restaurant bookings in several countries have declined sharply

Reservations compared with the same day last year

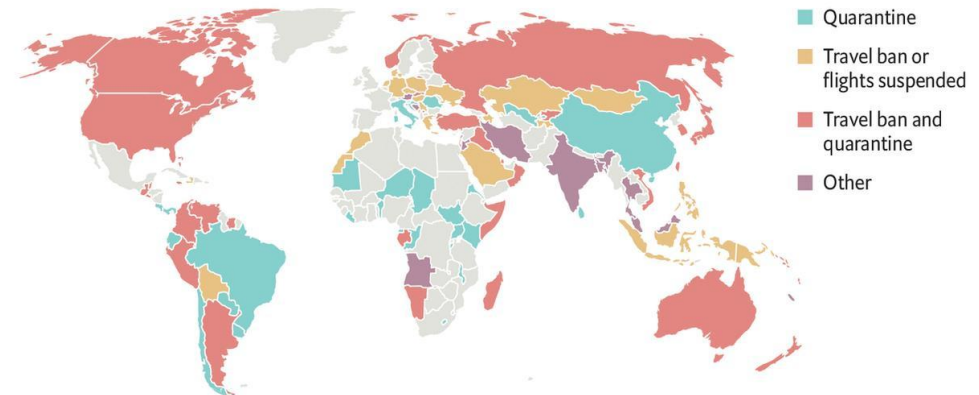

Source: OpenTable

Closed skies

Travel restrictions made by countries in response to the covid-19 pandemic*

Sources: Mayer Brown; press reports

*At March 16th 2020

The Economist

Economische impact Nederlandse economie

➤ Eerste beelden Nederland:

- AEX koers daalt met 35% in minder dan één maand
- Consumentenvraag neemt snel af
- Ruim 78.000 aanvragen voor werktijdverkorting

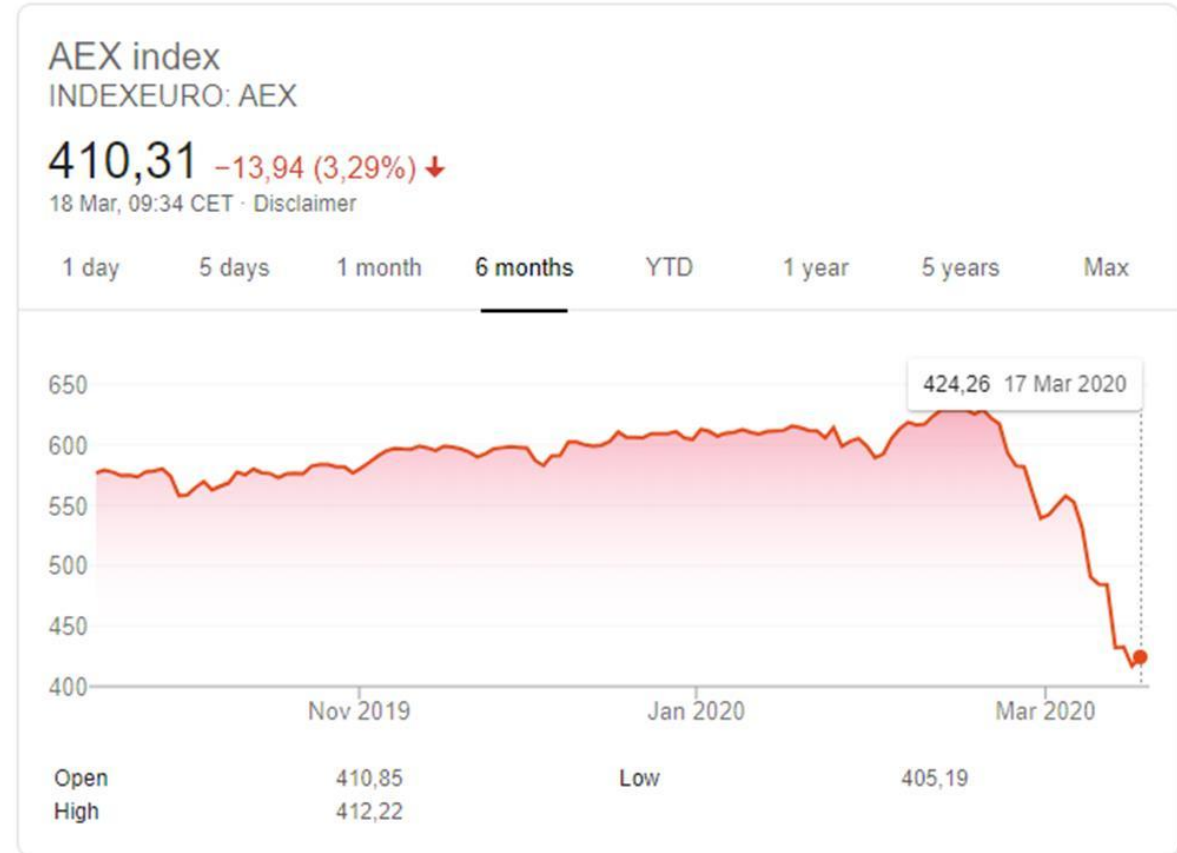
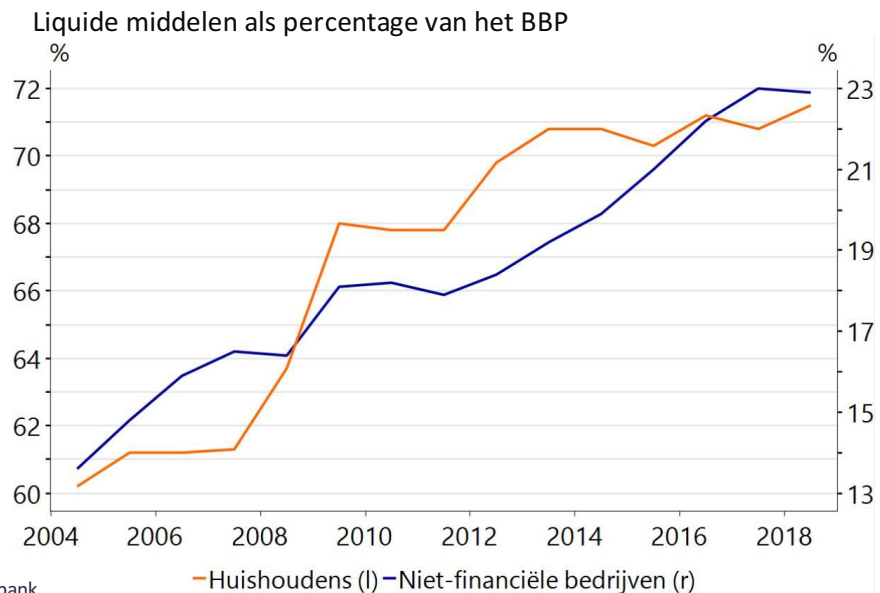
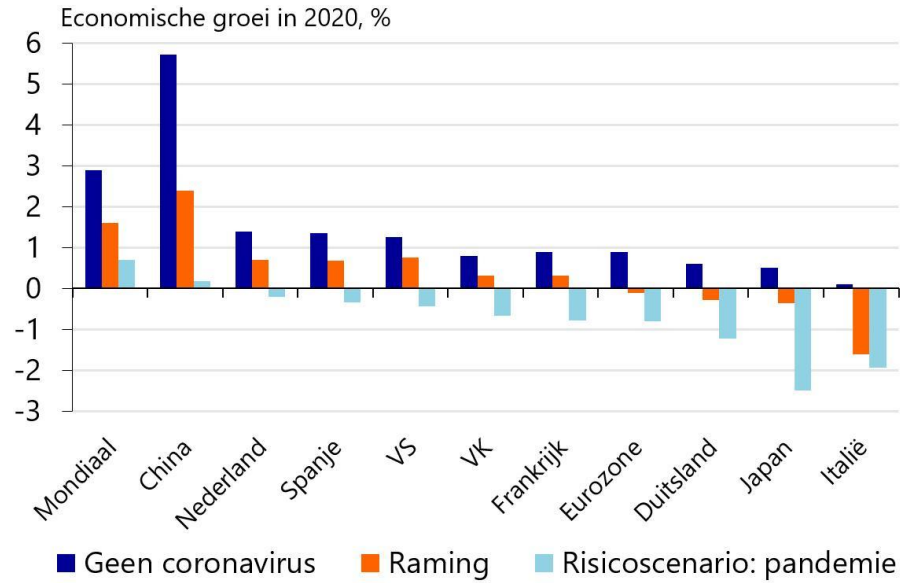
➤ Verwachte **korte termijn** effecten:

- Gecombineerde **vraag- en aanbodschock** in economie
- Economie eurozone krimpt in 2020, recessie is waarschijnlijk
- Grote effecten op import/export
- **Productiviteitsverlies** als gevolg van combinatie thuiswerken en thuisonderwijs kinderen
- Relatief liquide huishoudens en bedrijfsleven kan schokken mogelijk enigszins dempen

➤ Verwachte **lange termijn** effecten:

- Nieuwe waardeketens: kostenefficiëntie is niet langer het enige criterium
- Meer voorraad in Nederland: directeur **CPB**: *“Bedrijven zijn erg afhankelijk geworden van internationale waardeketens. Veel just in time delivery, weinig voorraden.”*

Economische impact Nederlandse economie - visueel

III. Effecten Zuid-Holland en sectoren

Corona impactmonitor Zuid-Holland #1

Economische impact Zuid-Holland

➤ Relevante **kenmerken economische structuur** Zuid-Holland:

- Breed palet aan sectoren vertegenwoordigd
- **Internationale economie** (23% van Nederlandse export, internationaal talent en internationaal opererende kennisinstellingen)
- Relatief **grote maakindustrie**

➤ Verwachte korte termijn effecten:

- Verwachting economische groei Zuid-Holland was voor 2020 positiever dan Nederlands gemiddelde als gevolg van: groei dienstensector (relatief geconcentreerd in Zuid-Holland), hoger export en hogere overheidsconsumptie die concentreert in Den Haag.
- Aannemelijk dat **groeiervwachting** export en dienstensector moet worden **bijgesteld**
- Verregaande **gevolgen voor internationale handel** en internationale waardeketens

➤ Verwachte lange termijn effecten:

- Internationaal opererende bedrijven **verleggen waardeketens** en gaan dichterbij klanten produceren. Mogelijk meer productie en opslag dichterbij huis (bv. in Europa).

Economische impact Zuid-Holland: sectoren

- Vrijwel alle Zuid-Hollandse sectoren zullen negatieve gevolgen ondervinden van uitbraak coronavirus. Hieronder lichten we enkele sectoren uit.
- Tuinbouw:
 - **Export georiënteerde sector** (150+ exportlanden, Nederlandse exportwaarde ca. €20 miljard)
 - Uitdagingen: vraaguitval, haperende logistiek en arbeidstekorten voor oogst
- Haven en logistiek:
 - Uitdagingen: vraaguitval en (Europese) **restricties voor (vracht-)vervoer**
- HTSM:
 - Onderdeel van **complexe internationale** waardeketens, zowel aanbod (bv. Chinese producenten van halffabricaten) als vraag (buitenlandse afnemers)
 - Uitdagingen: **druk op vraag en aanbod**, installaties ter plekke onmogelijk dus orders kunnen niet worden afgemaakt, vraaguitval kan leiden tot grote productieverliezen
- Detailhandel:
 - Uitdagingen: afname container- en luchtvervoer, lege winkelstraten, **uit- en mogelijk afstel van grote aankopen**
 - Situatie in het bijzonder problematisch voor seizoensgebonden producten waarbij inhaalvraag (uitstel) niet mogelijk is

Economische impact Zuid-Hollandse sectoren - visueel

Uitbraak coronavirus kent vooral negatieve gevolgen voor de meeste sectoren

Inschatting van de effecten op Nederlandse sectoren

	Impact op de vraag		Impact op inkoopkosten*		Impact op productie**	
	Nu	Komende maanden	Nu	Komende maanden	Nu	Komende maanden
Agrarische sector						
Bouw						
Detailhandel		-	-	-		-
Groothandel	-	-	+/-	+/-	-	-
Horeca & toerisme	-	-				-
Industrie	-	-	+/-	+/-	-	-
Transport & opslag	-	-	+	+	-	-
Zakelijke diensten						
Onderwijs						-
Overheid						
Zorg en Welzijn	+	+		-		-

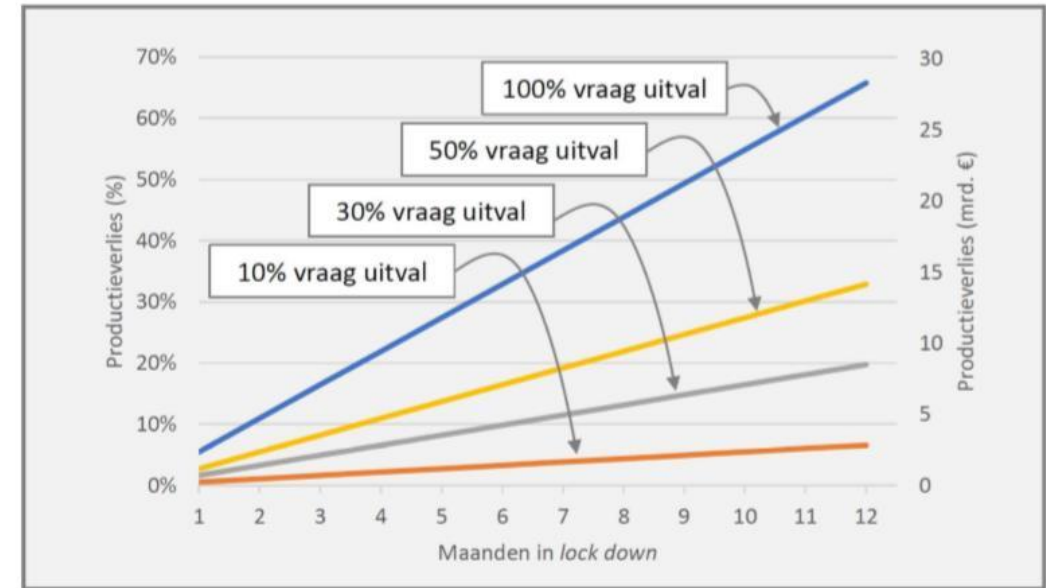
- = Negatief effect
- + = "Positief" effect
- +/- = Zowel "positieve" als negatieve effecten

*bijv. transportkosten, olieprijs

**bijv. verstoring in toeleverketen, groter risico op zieke werknemers

Bron: ING Economisch Bureau

Figuur 3. Cumulatief productieverlies technologische industrie over tijd bij verschillende mate van vraaguitval binnen Europa

Bron: FME o.b.v. de World Input-Output Database: Timmer, M. P., Dietzenbacher, E., Los, B., Stehrer, R. and de Vries, G. J. (2015), "An Illustrated User Guide to the World Input-Output Database: the Case of Global Automotive Production", *Review of International Economics*, 23: 575-605

Uitdagingen voor (Zuid-Hollandse) startups en scaleups

- Algemene uitdagingen: (uitgestelde) vraag en minder aanbod als gevolg van haperende toeleverketens
- Innovatieve startups en scaleups zijn veelal **non-bancair gefinancierde bedrijven**, daarmee geen baat bij verruimde BMKB regeling
- Vaak geen winst en minder omzet, dus minder baat bij belastingkorting
- Met name risico's voor: startups in *pre-seed* en *seed* fase met weinig cash in de bank. **Burn rate gaat omhoog** wanneer vraag en verkoop tegenvallen

IV. Maatregelen en te verwachten data en analyses

Corona impactmonitor Zuid-Holland #1

Aangekondigde maatregelen Rijksoverheid

dinsdag 17 maart 2020

Noodpakket voor banen en economie

In Nederland zijn de economische en maatschappelijke gevolgen van het coronavirus voor iedereen voelbaar. Daarom komt het kabinet met de volgende maatregelen.

Tegemoetkoming in loonkosten voor werkgevers om ontslagen te voorkomen.

Tijdelijke inkomensondersteuning zelfstandigen, gemeentelijke uitkering voor levensonderhoud en/of lening voor bedrijfskapitaal.

Versoepeling uitstel van betaling belasting.
Verlaging invorderingsrente en belastingrente naar 0,01% (verschillende ingangsdata)

Garantie Ondernemersfinanciering verhoogd.
Overheid staat garant voor leningen aan (middel)grote bedrijven.

Kredietverstrekker Qredits helpt kleine ondernemers met rentekortingen.
Kabinet ondersteunt met €6 miljoen.

Borgstelling MKB-Landbouwkredieten verruimd.
Land- en tuinbouwbedrijven kunnen makkelijker geld lenen.

Overleggen over stopzetten toeristenbelasting (Rijk/gemeenten) en eventueel maatwerk voor cultuursector.

Een noodloket voor ondernemers in getroffen sectoren, zoals horeca, culturele instellingen, evenementen- en reisbranche.

Verruiming BMKB-regeling.
Financiers kunnen sneller geld lenen aan MKB.

Toegezegd op 12 maart 2020

- Meer informatie over de getroffen maatregelen voor ondernemers vindt u op het KvK Coronaloket: <https://www.kvk.nl/corona/>.

Op [Rijksoverheid.nl/coronavirus](https://www.rijksoverheid.nl/coronavirus) staat waar u terecht kunt voor deze maatregelen.

In een volgende monitor verwachten wij een gedetailleerder beeld te kunnen geven, op basis van:

- Te verwachten analyses:
 - Het CPB publiceert volgende week scenario's met mogelijke effecten van het Coronavirus op de economie.
- Toe te voegen data wanneer actuele cijfers beschikbaar zijn:
 - Nieuwe data inzet aangekondigde maatregelen Rijksoverheid
 - Arbeidsmarkt data (o.a. werkloosheid en vacatures)
 - Regionale conjunctuurenquête 2^e kwartaal 2020
 - Inkoopmanagersindex
 - Aantal faillissementen
- Regionale maatregelen in aanvulling op maatregelen Rijksoverheid
- Nauwkeurige beelden per sector

V. Bronnen

Corona impactmonitor Zuid-Holland #1

Bronnen

- BBC (16 maart 2020). Coronavirus: A visual guide to the economic impact. Via: <https://www.bbc.com/news/business-51706225>
- Bureau Louter (16 maart 2020). Ontwikkelingen Corona besmettingen. Via: https://www.bureaulouter.nl/index.php?url=https://www.bureaulouter.nl/index.php_qstn
- CBS (2017). Goederenexport exclusief aardgas per provincie. Via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2017/47/goederenexport-exclusief-aardgas-per-provincie>
- Economische Monitor Zuid-Holland (2019). Via: https://issuu.com/innovationquarter/docs/economische_monitor_zuid-holland_20
- Erasmus Centre For Entrepreneurship (2019). Scaleup Dashboard 2019. Via: <https://ece.nl/research/scaleup-research/>
- Financial Times (2020). Coronavirus latest: Oil prices fall to 17-year lows. Via: <https://www.ft.com/content/5919c6fb-1f5f-315d-8353-94f04afc340>
- Financieele Dagblad (2020). Directeur Planbureau acht een scenario zoals in 2008 heel reëel. Via: <https://fd.nl/economie-politiek/1338337/op-deze-recessie-kan-ik-nog-geen-getal-plakken>
- FME (16 maart 2020). Impact coronavirus Nederlandse technologische industrie.
- ING. (2019). Arbeidsmarkt blijft zwakke plek in Zuid-Holland. Via: <https://www.ing.nl/zakelijk/kennis-over-de-economie/jouw-provincie/vooruitzichten-regios/regios/zuid-holland.html>
- ING (2020). Coronavirus en de effecten op sectoren. Via: <https://www.ing.nl/zakelijk/kennis-over-de-economie/onze-economie/de-nederlandse-economie/publicaties/coronavirus-en-de-effecten-op-sectoren.html>
- InnovationQuarter (2020). InnovationQuarter en het Coronavirus. Via: <https://www.innovationquarter.nl/innovationquarter-en-het-coronavirus/>
- Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (geraadpleegd op 18 maart 2020). Vergunningsaanvragen voor werktijdverkorting rondom coronavirus. Via: <https://www.nieuwsszw.nl/vergunningaanvragen-voor-werktijdverkorting-rondom-coronavirus/>
- OECD. <http://www.oecd.org.proxy.library.uu.nl/berlin/publikationen/Interim-Economic-Assessment-2-March-2020.pdf>
- Rabobank (2020). Blik op de wereld: coronavirus houdt wereldeconomie in zijn greep. Via: <https://economie.rabobank.com/publicaties/2020/maart/blik-op-de-wereld/#84618513-80a2-4a52-9661-17fec895f21>
- Rabobank (2020). Coronavirus duwt economie van de eurozone in een recessie. Via: <https://economie.rabobank.com/publicaties/2020/maart/coronavirus-duwt-economie-eurozone-in-recessie/>
- Rabobank (2020). Nederland: coronavirus halveert economische groei. Via: <https://economie.rabobank.com/publicaties/2020/maart/nederland-coronavirus-halveert-economische-groei/>
- RIVM (geraadpleegd op 18 maart 2020). Via: <https://www.rivm.nl/coronavirus-kaart-van-nederland-per-gemeente>.
- RTLZ (2020). Aanvragen werktijdverkorting door het dak: 5000 bedrijven melden zich. Via: <https://www.rtlz.nl/beurs/bedrijven/artikel/5055416/werktijdverkorting-corona-ww-deeltijd-ww-virus-bedrijven-5000>
- Sifted (2020). Fundraising during coronavirus: Are startups screwed? Via: <https://sifted.eu/articles/startup-fundraising-coronavirus/>
- Stichting MKB financiering (2020). 50.000 non-bancaire gefinancierde ondernemers willen ook Corona-steunmaatregelen. Via: <https://www.stichtingmkbfinanciering.nl/50-000-non-bancaire-gefinancierde-ondernemers-willen-ook-corona-steunmaatregelen/>
- The Economist (16 maart 2020). More than 80 countries have imposed travel bans to curb the new coronavirus.
- World Economic Forum (2020). Coronavirus is disrupting global value chains. Here's how companies can respond. Via: <https://www.weforum.org/agenda/2020/02/how-coronavirus-disrupts-global-value-chains/>